

RESEARCH ARTICLE

Strategies for Addressing Identity Challenges of Bi-Spatial Adolescents in Contemporary Iran

Seyyed Hesam al-Din Hosseini¹, Hossein Rezaei², Mehdi Nazari^{3*}

1. Ph.d. of Muslim Social Knowledge, Faculty of Culture, Social and Behavioral Sciences, University of Baqir al-Ulum (AS), Qom, Iran

Email: hosseini.he@gmail.com

2. Ph.d. Student of Moral Philosophy, Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Qom, Qom, Iran

Email: dr.hossein.rezaei110@gmail.com

3. Ph.d. Student of Cultural Policy-Making, Faculty of Culture, Social and Behavioral Sciences, University of Baqir al-Ulum (AS), Qom, Iran

*Corresponding Author's Email: mahdinazari780404@gmail.com

<https://doi.org/10.22059/jppolicy.2026.107800>

Received: 3 February 2026

Accepted: 31 March 2026

ABSTRACT

The new generation in contemporary Iran faces identity challenges shaped by dual-space life, including fluid and diverse identities, value conflicts, global cultural influence, and weakening ties to national and religious values. These trends result in weakened family and religion, wider generational gaps, behavioral and psychological issues, academic decline, cultural laxity, and threats to social cohesion. Using a qualitative method and thematic analysis, this study reviewed related literature and conducted semi-structured expert interviews. Twenty-four strategies were identified and refined through expert panels based on effectiveness, speed of impact, scope, feasibility of cooperation, and institutional alignment. Seven key strategies were prioritized: future-oriented parenting in the digital sphere, redesigning adolescent identity governance, developing identity-shaping media content, fostering cultural-social engagement, religious identity formation in the adolescent lifeworld, identity-building through experiential and educational interaction, and narrating identity within education and the ideal of progress.

Keywords: Challenge, Identity, Cyberspace, Adolescent, Thematic Analysis.

Citation: Hosseini, Seyyed Hesam al-Din; Rezaei, Hossein; Nazari, Mehdi (2026). Strategies for Addressing Identity Challenges of Bi-Spatial Adolescents in Contemporary Iran. *Iranian Journal of Public Policy*, 12 (2), 48-63.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2026.107800>

Published by University of Tehran

This Work Is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International \(CC BY-NC 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

مقاله پژوهشی

راهبردهای مواجهه با چالش‌های هویتی نوجوان دو فضایی ایران معاصر

سیدحسام الدین حسینی^۱، حسین رضائی^۲، مهدی نظری^{۳*}

۱. دکتری دانش اجتماعی مسلمین، دانشکده فرهنگ و علوم اجتماعی، دانشگاه باقرالعلوم(ع)، قم، ایران
رایانامه: hosseini.he@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری فلسفه اخلاق، دانشکده الهیات و معارف، دانشگاه قم، قم، ایران
رایانامه: dr.hosein.rezaei110@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری سیاستگذاری فرهنگی، دانشکده فرهنگ و علوم اجتماعی و رفتاری، دانشگاه باقرالعلوم(ع)، قم، ایران
* رایانامه نویسنده مسئول: mahdinazari780404@gmail.com

 <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2026.107800>

تاریخ دریافت: ۱۴ بهمن ۱۴۰۴
تاریخ پذیرش: ۱۱ فروردین ۱۴۰۵

چکیده

نسل جدید ایران معاصر با چالش‌های متعددی در عرصه هویت ناشی از زیست دوفضایی، شامل هویت سیال و متکثر، تضاد ارزشی، تأثیرپذیری از فرهنگ جهانی و کاهش تعلق به ارزش‌های ملی و دینی روبه‌رو است. این وضعیت پیامدهایی همچون تضعیف نهاد خانواده و دین، تشدید شکاف نسلی، بروز ناپهنجاری‌های رفتاری و روانی، افت تحصیلی، ولنگاری فرهنگی و تهدید انسجام اجتماعی دارد. پژوهش حاضر با روش کیفی و رویکرد تحلیل مضمون، از بازخوانی مقالات مرتبط و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با صاحب‌نظران بهره برد. ابتدا ۲۴ راهبرد مواجهه با این چالش‌ها شناسایی و سپس با نظر خبرگان بر اساس معیارهایی چون اثربخشی، سرعت اثرگذاری، گستره قلمرو، امکان جلب همکاری بازیگران و تناسب با ظرفیت‌های نهادی پالایش شد. در نهایت هفت راهبرد کلیدی شامل والدگری آینده‌ساز در سپهر دیجیتال، بازطراحی حکمرانی هویت نوجوان، توسعه چرخه محتوای رسانه‌ای هویت‌ساز، کنشگری فرهنگی - اجتماعی نوجوان، هویت‌پروری دینی در زیست‌جهان نوجوان، هویت‌سازی در میدان تجربه و تعامل تربیتی و روایت هویت در مدار تربیت و آرمان پیشرفت برگزیده شد.

واژگان کلیدی: چالش، هویت، فضای مجازی، نوجوان، تحلیل مضمون.

استناد: حسینی، سید حسام الدین؛ رضائی، حسین؛ نظری، مهدی (۱۴۰۵). راهبردهای مواجهه با چالش‌های هویتی نوجوان دو فضایی ایران معاصر. فصلنامه سیاستگذاری عمومی، ۱۲ (۲)، ۴۸-۶۳.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2026.107800>

ناشر: دانشگاه تهران

مقدمه

در ایران معاصر، نوجوانان در کانون پویایی‌های اجتماعی و تحولات فناورانه بی‌سابقه‌ای قرار گرفته‌اند که شکل‌گیری هویت آن‌ها را با چالش‌هایی عمیق و نوظهوری مواجه ساخته است. پدیده «دوفضایی» شدن زندگی، به معنای زیست همزمان و گاه متعارض در فضای واقعی متأثر از سنت‌ها، ارزش‌های خانوادگی و هنجارهای اجتماعی خاص و فضای مجازی جهانی شده، متکثر و پرشتاب، بستری پیچیده برای جست‌وجوی خویشتن فراهم آورده است. نوجوانان در فرآیند هویت‌یابی خود به دنبال الگوبرداری از منابع مختلف از جمله رسانه‌ها هستند که امروزه، در شکل‌دادن به شیوه زندگی، فرهنگ و جوامع ما نقش اساسی ایفا نموده و بخش غیرقابل تفکیک و همواره حاضر در زندگی روزمره افراد شده‌اند (Thompson, 2014, p. 67). این هم‌زیستی گاه تنش‌آلود دو جهان به ظاهر ناسازگار، بحران‌های هویتی منحصر به فردی را رقم می‌زند که نیازمند شناسایی دقیق و ارائه راه کارهای هوشمندانه، چندبعدی و هم‌سو با بافت فرهنگی-اجتماعی ایران است. مواجهه مؤثر با این چالش‌ها، نه تنها برای سلامت روانی و اجتماعی نسل آینده، بلکه برای انسجام و پویایی جامعه ایران در گذار به آینده‌ای پیچیده، امری ضروری و فوری به شمار می‌آید. همان‌گونه که گیدنز مطرح می‌کند، جهان مدرن متأخر، بازتابی از اطلاعات فراوان است که بر زندگی و شکل‌گیری هویت افراد تأثیر می‌گذارد و هویت‌های جدیدی را ایجاد می‌کند (Giddens, 1999, p. 62). منابع هویت‌یابی نوجوانان به‌طور پراکنده و ناهم‌هنگ است و تعارضات هویتی در فرهنگ جامعه مشهود است. نقش خانواده به‌عنوان منبع اصلی هویت‌بخشی با اختلال مواجه شده و فضای مجازی به میدان اصلی شکل‌گیری هویت بدل شده است. در این فضا، سازوکارهای هویت‌یابی غالباً بارزش‌های غربی و غیرهم‌سو با اصول اسلامی سازگارند. این مسائل، چالش‌های پیچیده‌ای در فرآیند هویت‌یابی نوجوانان ایران معاصر ایجاد کرده است. نوجوانان ایران امروز با چالش‌های عمیقی در فرآیند هویت‌یابی و شکل‌دهی هویت چندبعدی خود مواجه‌اند. تغییرات شتابان و گاه آسیب‌رسان در ابعاد گوناگون هویتی سبب تقویت هویت مدرن می‌شود، در حالی که هویت ایرانی-اسلامی کمرنگ‌تر شده و این تغییر توازن به احساس بی‌هویتی تاریخی 'دامن زده' است. همچنین تعلق به ارزش‌های ملی و فرهنگی کمرنگ شده و هویت‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی نوجوانان، تغییرات سریع را تجربه می‌کند. هویت دینی و جنسی و جنسیتی نیز در معرض آسیب قرار گرفته و جایگاه خانواده و قومیت به نفع هویت جهانی کاهش یافته است. همزمان که تعلق خاطر به ارزش‌های فرهنگی بومی کاهش چشم‌گیری پیدا کرده‌اند، با رشد تکنولوژی، گسترش مصرف دیجیتال و افزایش تعاملات مجازی، هویت مجازی در نسل جدید غلبه یافته است. تعاملات در عرصه‌های مختلف از جمله جوامع گوناگون، می‌تواند سبک زندگی و الگوهای رفتاری جدیدی را شکل دهد (Giddens, 1999, p. 172). به‌طوری‌که افراد در عین دفاع از وفاداری‌های محلی، به دنبال پیوستن به ارزش‌ها و سبک‌های زندگی جهانی هستند (Pieterse, 2009, p. 71) این تغییرات ابعادی از بحران هویت را آشکار می‌سازند که نوجوانان در مواجهه با آنها نیازمند حمایت و راهنمایی جدی هستند^۱. سیالیت و شناوری هویت در نوجوانان، ساختار هویتی آنان را از هویت تربیت‌پایه به هویت تکنولوژی‌پایه تغییر داده است. این فرآیند مدرن هویت‌یابی تحت تأثیر رسانه‌ها و فناوری، به جهت تغییرات سریع در ساختارهای هویت، الگوهای هویت‌یابی را پیچیده نموده و نوجوانان را با سردرگمی در تعیین جایگاه هویتی خود مواجه ساخته است. تحولات ارتباطات رسانه‌ای نیز ابعاد شخصیتی نوجوانان را تحت تأثیر قرار داده و آنان را به جست‌وجوی سازه‌های جدیدی از هویت اجتماعی و فرهنگی سوق داده است، به‌گونه‌ای که مفاهیمی مانند هویت مجازی و خانواده دیجیتال مطرح شده است (Ghanbari Alang, 2019, p. 99). پرسش اصلی این پژوهش این است که چه راه کارهایی برای مواجهه با چالش‌های هویتی نوجوانان ایران معاصر، به‌ویژه در فرآیند هویت‌یابی در فضای واقعی و مجازی، می‌تواند مؤثر باشد؟ این مطالعه با استفاده از

۱. بی‌هویتی تاریخی (Historical Identitylessness) به وضعیتی اشاره دارد که در آن یک فرد (گروه یا جامعه) ارتباط خود را با گذشته، ریشه‌ها، فرهنگ و تاریخ (مشترک) خویش از دست می‌دهد یا نسبت به آن دچار گسست می‌شود. این مفهوم بیانگر فقدان حس تعلق به یک هویت جمعی مبتنی بر سرگذشت و تجربیات تاریخی است و می‌تواند پیامدهای عمیق روانی، اجتماعی و سیاسی داشته باشد.

۲. البته جایگاه نهادهای سنتی تر هویت‌ساز مانند خانواده، مدرسه و قومیت نیز به نفع هویت جهانی‌شده‌ای که مرزها را درمی‌نوردد، تضعیف شده است.

روش تحلیل مضمون و داده‌های کدگذاری شده از مقالات و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با صاحب‌نظران، به ارائه راه‌کارهای عملی برای کمک به نوجوانان در دستیابی به هویتی پایدار و متوازن می‌پردازد.

پیشینه پژوهش

در خصوص موضوع کلی این مقاله یعنی رابطه هویت/هویت‌یابی نوجوانان و فضای مجازی مطالعات متعددی به زبان فارسی و انگلیسی انجام شده است. با توجه به اینکه ذکر و بررسی همه این منابع در این مجال نمی‌گنجد تنها به برخی از آنها به عنوان نمونه اشاره می‌شود: در مقاله «تغییرات هویتی دانش‌آموزان؛ بررسی آثار فضای مجازی و اینترنت»، رحمانی و غزایی (۲۰۲۳) به افزایش عاملیت و استقلال دانش‌آموزان از طریق فضای مجازی اشاره کردند. همچنین، اسمعیلی و همکاران (۲۰۲۳) در مقاله «نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری هویت فرهنگی جوانان» به این نتیجه رسیدند که شبکه‌های اجتماعی به جوانان کمک می‌کنند تا با نقش‌ها و فرایندهای اساسی برای حضور مدنی آشنا شوند و مشارکت اجتماعی را جزئی از هویت خود قرار دهند. بر اساس نتایج پژوهش عسگری (۲۰۱۹) در مقاله «آسیب‌شناسی فضای مجازی در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان»، گسترش فضاهای مجازی اینترنتی مانند انواع دیگر تحولات و پیشرفت‌ها، پیامدها و آثار مثبت مانند آسان‌سازی و سرعت بخشی ارتباطات و تبادل اطلاعات و پیامدهای منفی مانند آسیب‌های روانی و شخصیتی، آسیب‌های خانواده و آسیب‌های اخلاقی و فرهنگی در زمینه آداب و اخلاق زندگی خانوادگی کاربران این گونه فضاها به همراه دارد. در پایان‌نامه «تأثیر فضای مجازی بر هویت اجتماعی جوانان با تاکید بر هویت قومی»، بهجت قلی بیکیان (۲۰۱۳) رویکردها و مدل‌های مختلف تأثیر فضای مجازی بر هویت اجتماعی را بررسی کرده و با توجه به آن، درصد ارائه راه‌کارهای به منظور تقویت هویت اجتماعی جوانان در کشور بوده است. همچنین در پایان‌نامه «تأثیر فضای مجازی بر عنصر هویت (بررسی تأثیر فضای مجازی بر عنصر هویت دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر کرمانشاه)»، مجید احمدی‌آرا (۲۰۲۱)، معتقد است که فضای مجازی بر عنصر هویت دانش‌آموزان تأثیر مستقیم داشته و می‌تواند در شکل‌گیری بحران هویت اثرات قابل توجه داشته باشد. در این زمینه کتاب‌های متعددی نوشته شده است از جمله کتاب «فضای مجازی و تحولات هویتی در ایران» نوشته داود پویان احیائی (۲۰۱۵) است که ضمن بررسی نظریات مربوط به رابطه فضای مجازی و هویت، به بررسی تأثیرات فضای مجازی بر ابعاد هویت با استفاده از روش مصاحبه و تحلیل مضمون پرداخته است. از بین منابع غیرفارسی، شایسته است که به کتاب راهنمای^۱ «سلامت روان و استفاده نوجوانان از رسانه‌های دیجیتال» اشاره شود که توسط ژاکلین نسی و همکارانش (۲۰۲۲) در دانشگاه کمبریج منتشر شده است. یک بخش از این کتاب مسئله هویت را با عنوان «رسانه‌های دیجیتال و جنبه دوگانه توسعه هویت نوجوان: تأثیرات استفاده از رسانه‌های دیجیتال بر تعهدات و داستان‌های شخصی نوجوانان» بررسی کرده است. وجه تمایز این پژوهش در مقایسه با مطالعات پیشین آن است که از سطح تحلیل تأثیرات فضای مجازی بر هویت نوجوانان فراتر رفته و با رویکردی مسئله‌محور و آینده‌نگر، به استخراج و پالایش راهبردهای عملیاتی برای مواجهه با چالش‌های هویتی پرداخته است. از منظر روش‌شناسی، ترکیب تحلیل مضمون منابع مکتوب و داده‌های میدانی با تکمیل و پالایش راهبردها در قالب گروه متمرکز خبرگانی، به این پژوهش عمقی مضاعف بخشیده و آن را از پژوهش‌های صرفاً توصیفی یا نظری متمایز می‌کند. از نظر محتوا نیز، تمرکز بر شرایط «زیست دوفضایی» نوجوانان (واقعی و مجازی) و ترسیم شبکه‌ای از راهبردهای منتخب، اولویت‌دار و اجرایی، امکان ارائه تصویری یکپارچه از ظرفیت‌های سیاستی و تربیتی در این عرصه را فراهم ساخته است. بدین ترتیب، پژوهش حاضر نه فقط ابعاد مسئله را توصیف، بلکه مسیرهای عملی حل آن را نیز به صورت نظام‌مند و قابل بهره‌برداری برای نهادهای فرهنگی و آموزشی کشور ترسیم می‌نماید.

چارچوب مفهومی

هویت

هویت یکی از مفاهیم بنیادین در علوم اجتماعی، روان‌شناسی و فلسفه است که به پاسخ فرد به پرسش «من کیستم؟» اشاره دارد (Baumeister, 1997, p. 682). هویت یک شخص عبارت است از فهم وی، از این که او کیست و ویژگی‌های بنیادینی که وی را یک انسان می‌سازد، کدام است (Taylor, 1992, p. 25). این مفهوم، فرد را به مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، احساسات و رفتارها پیوند می‌دهد و از خلال آن، تمایز وی با دیگران شکل می‌گیرد. از منظر اجتماعی، هویت در تعامل با دیگری و در نسبت میان تعلق و تمایز تعریف می‌شود؛ یعنی تعلق به گروه خودی و مرزبندی با گروه بیگانه (Tajfel, 1972, p. 31). هویت، مفهومی دوسویه میان شباهت و تفاوت است؛ واژه «آیدنتیتی» که از «آیدنتیتوس» مشتق شده، به معنای هم‌زمان تشابه و تمایز به کار می‌رود. به همین سبب، هویت را می‌توان برآیند پیوند میان ذهن فرد و ساختارهای اجتماعی دانست که در طی آن، خود فرد معنا یافته و تجربه زیسته‌اش در بستر واقعیت شکل می‌گیرد (Feyrhi, 2007, pp. 3-4; Jenkins, 2002, p. 5). اریکسون به‌عنوان نظریه‌پرداز هویت، تحول انسانی را در هشت مرحله توصیف می‌کند و بر اهمیت هویت "من" در نوجوانی تأکید دارد. او هویت را به‌عنوان انسجام درونی و یکسانی در طول زمان تعریف می‌کند که از طریق تعامل فرد با واقعیت اجتماعی و هماهنگی بین تصویر خود و انتظارات دیگران شکل می‌گیرد. اریکسون وفاداری را به‌عنوان فضیلت مرتبط با هویت می‌داند و تعهد به ارزش‌ها و عقاید را اساس هویت و یکی از وظایف کلیدی نوجوانی تلقی می‌کند (Erikson, 2017, p. 19). جیمز مارسیا (۲۰۰۷) هویت را با دو روند اصلی تعریف می‌کند: بحران و تعهد. بحران دوره‌ای از جستجوی هویت است که فرد درباره تقلیدهای گذشته، نقش‌ها و آرمان‌ها تأمل کرده و اشکال مختلف هویت را آزمایش می‌کند. تعهد به تصمیم‌گیری‌های نسبتاً پایدار در زمینه‌های هویتی و جهت‌دهی تلاش‌ها اشاره دارد. مارسیا با ترکیب وجود یا عدم بحران و تعهد، چهار پایگاه هویت را تعیین کرده است:

هویت موفق: پایگاه فردی است که دوره‌ای از بحران را در پی یافتن نگرش‌های شخصی تجربه کرده و تعهداتی را به وجود آورده است. در این مرحله، فرد بین نیازهای درونی و خواست‌های اجتماعی، سازش برقرار می‌کند. **هویت دیررس** ^۴ **(مهلت‌خواه):** پایگاه فردی است که در حال حاضر در بحران است و جستجوی فعال و پرسش‌گری عمیق را در زمینه هویت تجربه می‌کند، اما هنوز به تعهداتی نرسیده است. **هویت زودرس:** ^۵ پایگاه فردی است که بدون داشتن دوره‌ای از بحران و جستجو، تعهداتی را پذیرفته است که اساس آنها، تقلید و همانندسازی‌های دوران کودکی و ارزش‌های والدین است. **هویت مغشوش** ^۱ **(سردرگم):** این پایگاه به فردی اشاره دارد که نه دوره‌ای از بحران هویت را تجربه کرده و نه به تعهداتی رسیده است. او ممکن است در گذشته جستجوی هویت داشته، اما در حل آن توفیق نداشته و اکنون نیز نگرانی یا دل‌مشغولی در این زمینه ندارد. مارسیا اعتقاد دارد که ساختار هویتی که به‌خوبی شکل گرفته باشد، انعطاف‌پذیر است و در برابر تغییرات اجتماعی و روابط، باز و گشوده است. این گشودگی موجب می‌شود که سازمان‌دهی‌های مجدد فراوانی در محتوای "هویت من" فرد در طول زندگی انجام گیرد. هویت از حوزه‌های کلیدی و موردتوجه در فضای مجازی است. در ارتباط بین افراد، اولین مسئله ضروری برای درک و ارزیابی کامل یک تعامل، توجه به هویت آنان است؛ اما در دنیای مجازی این هویت مبهم و بسیاری از نشانه‌های

1. Identity
2. Identities
3. Identity Achievement
4. Moratorium
5. Foreclosure
6. Diffusion

شخصیتی و نقش اجتماعی که در فضای مجازی نمایان می‌شود با جهان فیزیکی واقعی تطابق ندارد (Donath, 1998, p. 1). فضای مجازی با مقوله شناوری هویت‌ها عجین است.

هویت‌یابی

هویت‌یابی فرآیند درونی و روانی است که نوجوانان در آن به کشف و تعریف هویت خود می‌پردازند و به سؤالاتی مانند "من که هستم؟" پاسخ می‌دهند. این فرآیند تحت تأثیر عوامل فردی، تجربیات شخصی و محیط اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد. نوجوانان با تقلید از الگوها، تعهد به ارزش‌ها و آزمون گزینه‌های مختلف، هویت خود را می‌سازند. به گفته اریکسون، هویت‌یابی یک تلاش فعال است که شامل انسجام میان گذشته، حال و آینده "خود" می‌شود و نوجوانان را به تعهد نسبت به انتخاب‌هایشان سوق می‌دهد (Erikson, 1968, p. 147). هویت‌یابی و هویت‌سازی دو فرآیند متفاوت در شکل‌گیری هویت نوجوانان هستند. هویت‌یابی یک فرآیند درونی و خلاقانه است که در آن نوجوانان به کشف و تعریف هویت خود می‌پردازند و عاملیت دارند، درحالی‌که هویت‌سازی بیشتر به تأثیرات بیرونی مانند خانواده، نهادهای آموزشی و انتظارات اجتماعی اشاره دارد که نقش‌ها و ارزش‌های از پیش تعیین‌شده را به نوجوان تحمیل می‌کند. "Identity Making" بر ابتکار فردی و کنشگری تأکید دارد، درحالی‌که "Identity Formation" به یک فرآیند سیستماتیک و تطابق با هنجارهای اجتماعی اشاره می‌کند. این تفاوت‌ها در نظریات مارسیا (۱۹۹۳) و مک‌آدامز (۲۰۱۳) نیز مطرح شده است، جایی که هویت‌یابی با کاوش و تعهد مرتبط است و هویت‌سازی به تطابق با فشارهای اجتماعی محدود می‌شود.

نوجوان

روانشناسان در زمینه تعریف نوجوانی اتفاق نظر ندارند، اما به طور کلی می‌توان گفت: نوجوانی دوره‌ای است بین کودکی و بزرگسالی که طول مدت آن بر حسب فرهنگ‌ها و محیط‌های مختلف، متفاوت است و حدوداً از ۱۱ تا ۲۰ سالگی ادامه دارد (Najafi Elmi, 2011). در دستورالعمل‌های مراقبتی، گروه سنی نوجوان در بازه ۵ تا ۱۸ سال قرار داشته (Torabi et al., 2021) و سازمان بهداشت جهانی، دوران نوجوانی را بین ۱۰ تا ۱۹ سالگی تعریف می‌کند (WHO, 2023).

دوفضایی

گسترش فناوری‌های دیجیتال و سکوه‌های فضای مجازی، زندگی واقعی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار داده و آن‌ها را به دنیایی جدید وارد کرده است. این تغییرات، نحوه تعامل افراد با یکدیگر و دنیای اطرافشان را بازتعریف کرده و منجر به شکل‌گیری دوگانه زیست فیزیکی و زیست مجازی شده است (Vytkaiov et al., 2024). در گذشته، کنشگری انسانی تنها در دنیای فیزیکی معنا داشت، اما با پیشرفت فناوری‌های ارتباطی و اینترنت، انسان‌ها به تدریج به سمت زیست مجازی حرکت کرده‌اند که اکنون به عنوان یک فضای محبوب و جذاب برای نسل جوان شناخته می‌شود. نوجوان امروز در دو زیست‌بوم هم‌زمان زندگی می‌کند: زیست فرهنگی بومی (پای در زمین) و زیست‌بوم فضای مجازی (ذهن و خیال در فضا). وجود و هویت او در تعامل عناصر محیطی هر دو فضا (نه هیچ کدام به تنهایی) با فرآیند متفاوتی و گاه با نتایج متمایزی شکل می‌گیرد؛ به طوری که گویا با دو نفر مواجه هستیم. این دوگانگی موجب شکل‌گیری هویت‌های نامعین و متعارض در نوجوانان می‌شود. درحالی‌که هویت‌های سنتی بر ثبات و مرزبندی استوار بودند، فضای مجازی مرزها را محو کرده و ارتباطات و ارزش‌ها را بازتعریف می‌کند. این شرایط، هویت‌یابی نوجوانان را پیچیده‌تر و دستخوش تغییرات و تضادها می‌سازد (Ameli, 2024). نوجوان دوفضایی، متمایز از نسل‌های قبلی، با چالش‌های

جدیدی در هویت‌یابی مواجهه است که ناشی از زیست دوگانه در فضای فیزیکی و مجازی است. این پیچیدگی‌ها هویت‌یابی را دشوار و پویاتر کرده و تحقیق حاضر در ادامه به دنبال راه کارهایی برای مدیریت این چالش خواهد بود.

روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون انجام گرفته است. در گام نخست، مجموعه‌ای از داده‌های متنی شامل ۵۰ مقاله علمی برگزیده از میان ۵۰۰ منبع اولیه و نیز مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۳ صاحب‌نظر حوزه‌های جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، تعلیم و تربیت، فرهنگ و ارتباطات و فضای مجازی گردآوری و تحلیل شد. داده‌های حاصل پس از کدگذاری باز، محوری و انتخابی، در قالب مضامین سازمان‌دهی گردید. محصول این مرحله، استخراج ۲۴ راهبرد کلان برای مواجهه با چالش‌های هویتی نوجوانان دوفضایی بود. روش تحلیل مضمون، یکی از شیوه‌های متداول تحلیل محتوای متنی و به عنوان یک روش اساسی برای تحلیل کیفی در نظر گرفته می‌شود. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، شناسایی، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است (Khanifar, 2017, p. 53). در گام دوم، به منظور اولویت‌بندی و پالایش راهبردها، نشست گروهی متمرکز^۱ با حضور جمعی از خبرگان و کارشناسان مرتبط برگزار شد. در این مرحله، ۲۴ راهبرد استخراج‌شده بر اساس مجموعه‌ای از ملاک‌ها و معیارهای توافق‌شده مورد ارزیابی قرار گرفتند. این معیارها عبارت بودند از: ۱. میزان اثربخشی راهبرد در حل مسئله؛ ۲. سرعت و زودبازده بودن آن؛ ۳. قلمرو و گستره جامعه هدف؛ ۴. ظرفیت کارآفرینی حل مسئله و میزان پذیرش بازیگران مرتبط برای همکاری؛ ۵. تناسب با مقدرات و ظرفیت‌های دفتر تبلیغات اسلامی و میز هویت نوجوان. ارزیابی کارشناسانه بر مبنای این شاخص‌ها منجر به انتخاب هفت راهبرد برتر شد که نسبت به سایر گزینه‌ها از کارآمدی، قابلیت اجرا و همخوانی بیشتری با شرایط موجود برخوردار بودند. این راهبردهای منتخب که برآیند تلفیق داده‌های متنی و تجربیات میدانی خبرگان‌اند، شالوده اصلی پیشنهادی مقاله را شکل می‌دهند و مسیر عملیاتی برای مواجهه با چالش‌های هویتی نوجوانان در زیست‌جهان واقعی و مجازی فراهم می‌سازند. به منظور تعیین راهبردها، پس از کدگذاری باز، محوری و انتخابی و ترسیم شبکه مضامین، مجموعه‌ای از مضامین تکرار شونده و هم‌خانواده در داده‌های متنی و مصاحبه‌های خبرگان شناسایی شد و با بازخوانی تفسیری در قالب راهبردهای کلان بازتعریف گردیدند. هر راهبرد، برآیند ترکیب چند مضمون مرتبط است که قابلیت مداخله‌پذیری و جهت‌گیری عملی برای مواجهه با چالش‌های هویتی نوجوانان دوفضایی را دارد. سپس راهبردهای استخراج‌شده در نشست گروهی متمرکز با خبرگان، از طریق ترکیبی از امتیازدهی بر اساس شاخص‌های توافق‌شده و بحث کارشناسانه، اولویت‌بندی و پالایش شدند و راهبردهای نهایی با بیشترین اجماع و امتیاز انتخاب گردیدند.

جدول ۱. زمینه تخصصی مصاحبه‌شوندگان

تعداد مصاحبه‌شوندگان	زمینه تخصص
۶ نفر	جامعه‌شناسی
۵ نفر	روانشناسی
۴ نفر	اخلاق و علوم تربیتی
۴ نفر	علوم دینی و الهیات
۴ نفر	فعال فرهنگی حوزه نوجوانی
۵ نفر	مدیران و سیاستگذاران

یافته‌های تحقیق

در مرحله کدگذاری انتخابی، با تحلیل روابط میان مقولات اصلی، مقوله «توسعه و تعالی زیست‌بوم هویت‌یابی نوجوانان» به‌عنوان مقوله محوری پژوهش برگزیده شد. این مقوله ناظر بر مجموعه عوامل و کنشگرانی است که در فرایند هویت‌یابی نوجوان نقش دارند و نیازمند بازآرایی و تقویت هستند. ۲۴ کلان‌مقوله استخراج‌شده بعدی، در واقع اجزای این زیست‌بوم‌اند و انتخاب عنوان مذکور، نتیجه تلفیق تحلیلی آن‌ها در قالب یک راهبرد کل‌نگر بوده است. این مقوله ظرفیت تبیین و انسجام‌بخشی به تمامی یافته‌ها را داراست. زیست‌بوم پیشنهادی، همه‌جانبه‌نگری را تضمین می‌کند و از تقلیل‌گرایی به یک حوزه خاص جلوگیری می‌نماید. در ادامه، ابتدا نمونه جدولی از مراحل کدگذاری ارائه می‌شود و سپس راهبردها ذیل کلان راهبرد توسعه و ارتقا زیست‌بوم هویت‌یابی نوجوان ذکر می‌شوند و هفت راهبرد منتخب نیز توضیح داده می‌شوند.

جدول ۲. نمونه جدول تحلیل مضمون

گزاره مورد تحلیل	مقوله	میان مقوله	کلان مقوله
نقطه طلایی در تربیت معنوی نوجوان، درگیر ساختن فطرت اوست و مسیر اثربخش برای این درگیری، محبت به امام حسین (علیه‌السلام) است.	فعال‌سازی فطرت نوجوان از مسیر محبت اهل بیت در هیأت	فطرت‌گرایی کاربردی	بسط تجربه‌های معنوی، فطری و عشق به خدا در نوجوانان
برای مواجهه مؤثر با بحران هویت نوجوان، باید از پیچیدگی‌های نظری عبور کرد و به راهکارهای روشن و نقطه‌زن پناه برد. کلید اصلی این رویکرد، شبکه‌سازی فعالان تبلیغ دین است.	شبکه‌سازی مبلغان برای تبلیغ نظام‌مند اعتقادات	شبکه‌سازی اعتقادی	بسط تجربه‌های معنوی، فطری و عشق به خدا در نوجوانان
در مواجهه با جنگ هویت‌ها، تربیت نوجوان باید با تمرکز بر «سواد هویتی» آغاز شود.	تقویت سواد هویتی از طریق مهارت‌های شناختی، تحلیلی و خودشناسی	سواد هویتی و قدرت تحلیل	توسعه سواد هویت‌یابی نوجوانان و اولیای تربیتی
یکی از رسالت‌های اصلی والدین، مدارس و نهادهای تربیتی، تسهیل فرآیند جست‌وجوی هویتی نوجوان است.	هدایت جست‌وجوی هویتی نوجوان با ارتقای خودآگاهی تصمیم‌ساز	هدایت فرایند هویت‌یابی	توسعه سواد هویت‌یابی نوجوانان و اولیای تربیتی
یکی از ضروری‌ترین اقدامات تربیتی برای نوجوان امروز، آگاه‌سازی او نسبت به تأثیرات پنهان فضای مجازی بر رفتار، سبک زندگی و شکل‌گیری هویتش است.	تربیت انتقادی نسبت به تأثیرات تکنولوژی	بیدارسازی فرهنگی	ارتقای سواد مصرف رسانه‌ای نوجوانان
راهکار تربیتی مؤثر، بازتعریف موقعیت والدین است؛ به‌جای انتظار برای نزدیک‌شدن نوجوان، والدین باید با شناخت نیازهای روانی این مرحله، به سمت او حرکت کنند و رابطه‌ای صمیمی، غیرکنترلی و فهم‌محور شکل دهند.	پرهیز از اقتدارگرایی و جایگزینی گفت‌وگو	گفت‌وگوی همدلانه	تقویت نهاد خانواده هویت‌ساز
در فرایند هویت‌یابی دختران، نقش مادری باید به‌عنوان مرکز ثقل هویت خانوادگی بازتعریف شود. دختر نوجوان باید مادری را نه به‌عنوان نقش جانبی یا تحمیلی، بلکه به‌عنوان جایگاه کلیدی هویت انسانی، اخلاقی و دینی خود بشناسد.	بازتعریف نقش مادری	نقش‌آفرینی مادر	تقویت نهاد خانواده هویت‌ساز
راه حل مؤثر، طراحی میدانی جایگزین است که هم‌زمان رثال، سالم، پرهیجان و سازگار با نیازهای روانی و اجتماعی نوجوان باشد. باید میدان‌هایی خلق کرد که نوجوان بتواند تجربه واقعی زیستن را لمس کند	تقویت ایمان نوجوان با اردوهای میدانی و زیست مؤمنانه	زیست مؤمنانه تجربه‌محور	توسعه رویدادهای اجتماعی مرتبط با نوجوانان
یکی از ظرفیت‌های مهم تربیتی که گاهی مغفول می‌ماند، مسجد است. خانواده‌هایی که فرزندان‌شان را با مسجد مرتبط می‌کنند، ناخودآگاه آن‌ها را در مسیر تربیت قرار می‌دهند.	استفاده از ظرفیت تربیتی مسجد	مسجد و فضاهای آنالوگی	تقویت نهادهای مذهبی هویت‌ساز (اعم از مسجد، هیئت، بسیج، دارالقرآن و ...)

گزاره مورد تحلیل	مقوله	میان مقوله	کلان مقوله
نوجوان برای پایداری هویت خود در فضای متکثر مدرن، نیازمند «تفکر نقاد و خلاق» است.	پرورش تفکر نقاد و خلاق در آموزش رسمی	تفکر نقاد و مقاومت فرهنگی	تقویت نهاد مدرسه هویت‌ساز
نظام آموزش کنونی نه فقط ناکارآمد، بلکه آسیب‌زا و ایجادکننده بحران هویت است. تنها راه برون‌رفت از این وضعیت، اصلاح بنیادین نظام آموزش و پرورش بر پایه هویت ایرانی-اسلامی است.	بازطراحی نظام آموزشی بر مبنای هویت ایرانی-اسلامی	بازطراحی ساختار آموزشی	تقویت نهاد مدرسه هویت‌ساز
فضای مجازی امروز، عامل محوری در شکل‌دهی یا تخریب هویت نوجوان است. برخلاف دیگر کشورها که این فضا را هدمند مدیریت می‌کنند، رهاشدگی فضای مجازی در کشور ما باعث افزایش افسردگی، بحران‌های اخلاقی و بی‌هویتی شده است.	مدیریت فعال فضای مجازی برای جلوگیری از بی‌هویتی	مدیریت هوشمند فضای مجازی	توسعه حکمرانی مجازی هویت‌ساز (مقابله با سیطره الگوریتم‌ها و زیرساخت‌های دشمن در فضای مجازی)
امروزه فضای مجازی تنها یک ابزار ارتباطی نیست، بلکه به‌مثابه حلقه‌ای از چرخه پنهان سرمایه‌داری جهانی عمل می‌کند.	افشای چرخه سرمایه‌داری در مصرف نوجوان	طراحی ساختار بومی	توسعه محتوا و محصولات رسانه‌ای هویت‌ساز (مقابله با هجمه فرهنگی و هویتی با تولید معنا و امید)
ضروری است تنوع آیینی، فرهنگی و هنری بومی در زیست نوجوان ایرانی به رسمیت شناخته شود. نوجوان ایرانی امروز، احساس می‌کند که رنگین‌کمان فرهنگی خود را از دست داده و هویت او در یک فضای تک‌بعدی تعریف می‌شود.	رسمیت دادن به رنگین‌کمان آیینی و فرهنگی	احیای تنوع فرهنگی مشروع	مواجهه هوشمندانه، سازنده، منعطف و مبتنی بر اقتدار درون‌زای فرهنگی با فرآیند جهانی‌شدن
در هویت ملی نیز باید برای نوجوان، نمادهایی واحد، جذاب و قابل افتخار یافت که او را به کشور، سرزمین، تاریخ و فرهنگ خود پیوند دهد.	بازخوانی اسطوره‌ها و مفاخر ملی	بازسازی حس تعلق ملی	مواجهه هوشمندانه، سازنده، منعطف و مبتنی بر اقتدار درون‌زای فرهنگی با فرآیند جهانی‌شدن
هویت نوجوان نباید تنها در محدوده فرد یا اجتماع محلی تعریف شود، بلکه باید در بستر «امت واحده» و تاریخ جاری آن امت، به او تفهیم شود.	تعمیق هویت نوجوان با پیوند به امت واحده	هویت تمدنی امت‌محور	تعمیق هویت نوجوان با پیوند به امت واحده و محور مقاومت و حضور تمدنی
هیچ برنامه‌ای برای تربیت هویتی نوجوانان موفق نمی‌شود، مگر آنکه مربیان، معلمان و والدین از حداقل تأمین معیشتی و روانی برخوردار باشند	تأمین معیشتی و فرهنگی کنشگران تربیتی	تأمین نظام‌مند منابع انسانی تربیتی	لزوم توسعه سیاست‌گذاری در عرصه هویت (رفع گسست‌های سیاستی و ابهامات حکمرانی هویتی)
برای تحول در تربیت هویتی نوجوانان، باید سیاست‌گذاری فرهنگی از اتکای صرف به ساختارهای رسمی و بالا‌به‌پایین فاصله بگیرد و به نیروهای اجتماعی و رویکردهای تربیتی میدان بدهد.	تمرکز سیاست‌گذاری فرهنگی بر فعال‌سازی نیروهای اجتماعی	توانمندسازی کنشگران مردمی تربیت	لزوم توسعه سیاست‌گذاری در عرصه هویت (رفع گسست‌های سیاستی و ابهامات حکمرانی هویتی)

جدول ۳. فهرست ۲۴ راهبرد مواجهه با چالش‌های هویتی نوجوان دوفضایی ایران معاصر

راهبردها	توضیحات
توسعه والدگری عصر دیجیتال	در جهان دیجیتال‌شده امروز، والدگری سنتی دیگر پاسخ‌گوی نیازهای تربیتی نوجوانان نیست. این راهبرد ناظر بر توانمندسازی والدین برای شناخت صحیح فضای مجازی، ابزارهای کنترل والدینی، الگوهای تربیتی جدید و نیازهای روان‌شناختی فرزندان در بستر دیجیتال است. این راهبرد کمک می‌کند والدین نقش فعال، راهنما و همدل را در مسیر تربیت فرزند دیجیتال خود ایفا کنند و به جای کنترل صرف، به گفت‌وگو، هدایت و هم‌زیستی مؤثر در فضای مجازی روی آورند.
اصلاح و ارتقای نظام ارتباطات دوستی نوجوانان	ارتقای نظام ارتباطات دوستی نوجوانان به معنای ایجاد بستری است که در آن نوجوانان بتوانند مهارت‌های ارتباطی خود را در هر دو فضای مجازی و فیزیکی توسعه دهند. این راهبرد به آن‌ها کمک می‌کند تا ارتباطات سالم و معناداری برقرار کنند و از آسیب‌های ارتباطات غلط و آسیب‌زای مجازی جلوگیری کنند.
تربیت نوجوان کنشگر رسانه‌ای	این راهبرد با هدف پرورش نوجوانانی آگاه، مسئول و فعال در عرصه رسانه‌های مختلف است که نه تنها مصرف‌کننده محتوا نیستند بلکه خود تولیدکننده و منتقد فعال به شمار می‌آیند. نوجوان کنشگر رسانه‌ای می‌تواند با توانمندی در تحلیل و بیان مواضع فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، نقش مؤثری در شکل‌دهی هویت جمعی ایفا کند.

راهنماها	توضیحات
تربیت نوجوان در قله هویتی (تاکید بر استعدادها (خاص)	این راهنما تمرکز بر شناسایی، پرورش و حمایت از نوجوانان دارای استعدادهای خاص در حوزه‌های علمی، فرهنگی، هنری و ورزشی دارد تا با تقویت هویت مثبت، آنان را به نمادهای فرهنگی و الگوهای هویتی جامعه تبدیل کند.
تقویت نهاد خانواده هویت‌ساز	خانواده، نخستین و مهم‌ترین نهاد هویت‌ساز است که می‌تواند بنیان‌های هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی را در نوجوان بنا نهد. این راهنما بر تقویت نقش خانواده در تربیت، حمایت عاطفی، انتقال ارزش‌ها و الگوهای رفتاری تأکید دارد.
تقویت نهاد مدرسه هویت‌ساز	مدرسه به عنوان یک نهاد آموزشی و تربیتی نقش کلیدی در شکل‌دهی هویت نوجوانان دارد. این راهنما بر ارتقاء کیفیت تربیت هویتی در مدارس، ترکیب آموزش‌های رسمی و غیررسمی و ایجاد فضای مشارکت فعال دانش‌آموزان تأکید می‌کند.
تقویت نهادهای مذهبی هویت‌ساز (اعم از مسجد، هیئت، بسیج، دارالقرآن و ...)	نهادهای مذهبی از جمله مساجد، هیئت‌ها، بسیج و دارالقرآن، به‌عنوان مراکز هویت‌ساز، نقش مؤثری در انتقال ارزش‌های دینی، فرهنگی و انقلابی به نوجوانان دارند. تقویت این نهادها می‌تواند فضای مناسبی برای تربیت هویتی، تقویت ایمان و انس نوجوانان با هویت دینی فراهم کند.
توسعه تشکلهای فرهنگی و اجتماعی هویت‌ساز (تاکید بر جنبه کنشگری و مبارزه‌محوری و وزیر بودن نوجوان)	تشکلهای فرهنگی و اجتماعی می‌توانند بستر مناسبی برای کنشگری نوجوانان فراهم کنند تا آنان علاوه بر دریافت هویت، در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مشارکت فعال و مؤثر داشته باشند و توانایی مبارزه با چالش‌های هویتی را کسب کنند.
مواجهه هوشمندانه، سازنده، معطوف و مبتنی بر اقتدار درون‌زای فرهنگی با فرآیند جهانی‌شدن	جهانی‌شدن فرآیندی اجتناب‌ناپذیر است که فرهنگ‌ها را به هم نزدیک می‌کند. این راهنما تأکید بر مواجهه‌ای هوشمندانه و مبتنی بر اقتدار درون‌زا دارد که ضمن پذیرش تعاملات جهانی، حفظ و تقویت هویت ملی و دینی را مدنظر دارد و به نوجوانان کمک می‌کند با هویت متعادل و مقاوم در جهان معاصر حضور یابند.
توسعه محتوا و محصولات رسانه‌ای هویت‌ساز (مقابله با هجوم فرهنگی و هویتی با تولید معنا و امید)	تولید محتوا و محصولات رسانه‌ای هویت‌ساز، به عنوان یکی از راهنماهای کلیدی، به مقابله با هجوم‌های فرهنگی و هویتی می‌پردازد و با انتقال پیام‌های معنادار و ایجاد امید، نوجوانان را در ساخت هویت سالم یاری می‌کند.
توسعه حکمرانی مجازی هویت‌ساز (مقابله با سطره الگوریتم‌ها و زیرساخت‌های دشمن در فضای مجازی)	حکمرانی مجازی هویت‌ساز، به مدیریت و کنترل فضای مجازی با هدف حفاظت از هویت نوجوانان و مقابله با نفوذ الگوریتم‌ها و زیرساخت‌های دشمن می‌پردازد. این راهنما با تنظیم قوانین، سیاست‌ها و ابزارهای مؤثر، فضای سالم و هویت‌محور را فراهم می‌آورد.
توسعه سواد هویت‌یابی نوجوانان و اولیای تربیتی	این راهنما به ارتقاء دانش، آگاهی و مهارت‌های هویت‌یابی نوجوانان و همچنین اولیای تربیتی (والدین، معلمان و مربیان) می‌پردازد تا فرآیند هویت‌یابی در نوجوانان به‌صورت هدفمند، آگاهانه و مثبت شکل گیرد.
تعمیق هویت نوجوان با پیوند به امت واحد و محور مقاومت و حضور تمدنی	این راهنما بر تأکید بر ارتباط نوجوانان با هویت جمعی امت اسلامی و محور مقاومت، به تعمیق احساس تعلق، هویت تمدنی و روحیه مسئولیت‌پذیری آنان می‌پردازد تا نقش‌آفرینی فعال و ماندگار در عرصه‌های تمدنی داشته باشند.
لزوم توسعه سیاست‌گذاری در عرصه هویت (رفع گسست‌های سیاستی و ابهامات حکمرانی هویتی)	توسعه سیاست‌گذاری‌های هماهنگ و جامع در حوزه هویت نوجوانان، رفع گسست‌ها و ابهامات موجود در حکمرانی هویتی را هدف قرار می‌دهد تا برنامه‌های هویت‌سازی به صورت مؤثر و یکپارچه اجرا شود.
برجسته‌سازی غیریت و دیگری هویتی نوجوانان	این راهنما به نقد هوشمندانه و برجسته‌سازی دیگری نوجوانان می‌پردازد و با رویکردی متناسب با درک نوجوانان، آنها را در تحلیل و شناخت دیگری هویت خود توانمند می‌سازد.
توسعه امنیت هویتی نوجوانان	توسعه امنیت هویتی نوجوانان به معنای ایجاد بسترهایی است که نوجوانان بتوانند هویت خود را بدون تهدید و آسیب‌های روانی، اجتماعی و فرهنگی تثبیت و تقویت کنند. این راهنما شامل مقابله با تهدیدات هویتی و ایجاد حس امنیت و اعتماد به نفس هویتی است.
بسط تجربه‌های معنوی، فطری و عشق به خدا در نوجوانان	این راهنما به توسعه و تعمیق تجربه‌های معنوی و عشق به خدا در نوجوانان می‌پردازد تا پایه‌های عاطفی و معنوی هویت آنان تقویت شود و ارتباط روحانی سالم و مستحکم شکل گیرد.
توسعه شبکه ارتباطی روحانیون با نوجوانان	توسعه شبکه‌های ارتباطی مؤثر و پایدار میان روحانیون و نوجوانان باعث افزایش تاثیرگذاری فرهنگی و تربیتی در نوجوانان می‌شود و موجب انتقال ارزش‌های دینی و فرهنگی می‌گردد.
تقویت شاخص‌های هویتی شیعی در نوجوانان	این راهنما بر تقویت شاخص‌ها و مؤلفه‌های هویتی شیعی در نوجوانان تمرکز دارد تا هویت دینی و مذهبی آنان به صورت عمیق و مستحکم شکل گیرد.

توضیحات	راهنمدها
بازآفرینی هویت محله ای با تمرکز بر کودکان و نوجوانان، به تقویت حس تعلق، پیوند اجتماعی و انسجام فرهنگی در محیط های محلی می پردازد و زمینه ساز شکل گیری هویت فردی و جمعی سالم می شود.	بازآفرینی هویت محله ای با محوریت کودکان و نوجوانان
ایجاد و توسعه بسترهای تخصصی آموزشی و مشاوره ای متناسب با نیازهای نوجوانان، به بهبود سلامت روانی، هویتی و اجتماعی آنان کمک می کند و فرآیند رشد سالم را تسهیل می نماید.	توسعه بسترهای آموزشی و مشاوره ای مرتبط با نوجوانان
برگزاری رویدادهای اجتماعی و فرهنگی ویژه نوجوانان، فرصت های مشارکت، آموزش و تجربه های هویت ساز را فراهم می کند و حس تعلق اجتماعی و انگیزه های مثبت را تقویت می نماید.	توسعه رویدادهای اجتماعی مرتبط با نوجوانان
در شرایط کنونی جهان، نیازمند ارائه الگوی پیشرفت بومی برآمده از ارزش های اسلامی و اقتضائات تمدن ایرانی هستیم. این راهنمدها به دنبال خلق روایت های جذاب و آینده نگرانه از پیشرفت مبتنی بر آموزه های دینی و دستاوردهای تاریخی ایران است تا نوجوانان بتوانند آرمان های فردی و جمعی خود را در چارچوب این گفتمان شکل دهند.	طراحی و ترویج رویا و ایده اسلامی- ایرانی پیشرفت
ارتقای سواد رسانه ای نوجوانان یکی از مهم ترین اقداماتی است که می تواند به آنها کمک کند تا از مصرف محتوای ضد هویتی پرهیز کنند و با آن مواجهه نقادانه، فعالانه و منجر به خودآگاهی بهتر داشته باشند.	ارتقای سواد مصرف رسانه ای نوجوانان

راهنمدهای منتخب برای مواجهه با چالش های هویتی نوجوان دوفضایی

پس از استخراج ۲۴ راهنمدها از طریق تحلیل مضمون مقالات و مصاحبه های تخصصی، این راهنمدها در یک فرایند ارزیابی گروهی مورد پالایش و اولویت بندی قرار گرفتند. نتیجه این فرآیند، شناسایی هفت راهنمدها کلیدی و منتخب است که از نظر علمی و عملی بیشترین ظرفیت را برای حل چالش های هویتی نوجوانان دوفضایی دارا هستند. در ادامه، این هفت راهنمدها به صورت موردی معرفی و تبیین می شوند.

والدگری آینده ساز در سپهر دیجیتال

در جهان امروز که زیست نوجوانان به شدت با رسانه ها و فناوری های نو پیوند خورده است، شیوه های سنتی والدگری دیگر توان پاسخ گویی به نیازهای تربیتی نسل جدید را ندارند. این راهنمدها بر توانمندسازی والدین در شناخت فرصت ها و تهدیدهای فضای مجازی، به کارگیری ابزارهای نوین تربیتی و درک نیازهای روان شناختی فرزندان تأکید می کند. هدف آن است که والدین به جای رویکرد کنترلی صرف، نقش همراه، راهنما و تسهیلگر را بر عهده گیرند و با گفت و گو، همدلی و هدایت فعالانه، مسیر هویت یابی سالم نوجوان را در سپهر دیجیتال هموار سازند. در دوره نوجوانی، بیش از هر چیز «درک شدن» برای نوجوان اهمیت دارد. راهنمدها تربیتی مؤثر، بازتعریف موقعیت والدین است؛ به جای انتظار برای نزدیک شدن نوجوان، والدین باید با شناخت نیازهای روانی این مرحله، به سمت او حرکت کنند و رابطه ای صمیمی، غیرکنترلی و فهم محور شکل دهند (P1، ۲۰۲۴). اجرای این راهنمدها از طریق دوره های آموزشی والدگری دیجیتال، تولید محتوای تربیتی در قالب های متنوع، ایجاد شبکه های پشتیبان والدین و بهره گیری از مشاوران متخصص تحقق یابد. دستاورد چنین رویکردی، کاهش تنش های ناشی از شکاف نسلی، ارتقای تعامل سازنده والد-فرزند و تقویت هویت مبتنی بر آگاهی و اقتدار درون زا خواهد بود، هرچند چالش هایی مانند مقاومت والدین در برابر یادگیری یا کمبود محتوای بومی همچنان مطرح است. در پژوهشی که به وضعیت سنجی سواد رسانه ای دانش آموزان، خانواده ها و معلمان آنان در کشور اسپانیا پرداخته شده، اشاره شده است که زمینه خانواده و آموزش در تأثیرگذاری بر جوانان در جامعه قرن بیست و یکم نقش بسزایی دارد و ضرورت سواد رسانه ای برای برقراری ارتباطی انتقادی و مؤثر با رسانه ها و پیام های آنها احساس می شود. خانواده ها به همراه معلمان باید در حوزه رسانه ها آگاهی لازم را داشته باشند تا به عنوان الگوهای شخصی، حرفه ای و اجتماعی برای نوجوانان در نحوه دسترسی به اطلاعات و دانش از طریق رسانه ها عمل کنند (González et al., 2018, p. 302)

بازطراحی حکمرانی هویت نوجوان

یکی از چالش‌های اساسی در حوزه هویت نوجوان، پراکندگی و گسست سیاست‌ها و برنامه‌های نهادی است که موجب تداخل، موازی‌کاری و کاهش اثربخشی اقدامات می‌شود. این راهبرد در پی آن است که با ایجاد انسجام در سیاست‌گذاری، بازسازی روایت واحد از هویت ایرانی-اسلامی و طراحی معماری چندسطحی برای نقش‌آفرینی بازیگران، مسیر هدایت فرهنگی نسل نوجوان را شفاف و هم‌افزا سازد. در این چارچوب، اقداماتی همچون سندپژوهی برای شناسایی خلأها، تدوین سیاست‌های هماهنگ، ایجاد ساختارهای هماهنگ‌کننده میان نهادهای دولتی و مردمی، و ارتقای حساسیت مدیران فرهنگی نسبت به مسئله هویت ضروری است. اجرای این راهبرد ضمن کاهش تعارضات نهادی و دوباره‌کاری‌ها، به ارتقای کیفیت سیاست‌گذاری و تقویت انسجام در اجرای برنامه‌ها می‌انجامد. هرچند پیچیدگی‌های بوروکراتیک و مقاومت احتمالی برخی نهادها می‌تواند روند هماهنگی را کند نماید، اما دستیابی به حکمرانی یکپارچه، پیش‌شرط ضروری برای تربیت هویتی پایدار در دوره نوجوانی است. برای تحول در تربیت هویتی نوجوانان، باید سیاست‌گذاری فرهنگی از اتکای صرف به ساختارهای رسمی و بالابنده‌پایین فاصله بگیرد و به نیروهای اجتماعی و رویکردهای تربیتی میدان بدهد (p2، ۲۰۲۴). در مطالعات بین‌المللی نیز اهمیت هماهنگی سیاست‌ها و رفع پراکندگی نهادی در حوزه جوانان مورد تأکید قرار گرفته است. به‌عنوان نمونه، در بررسی تجربه «خدمات یکپارچه جوانان» در دولت فلاندرز نشان می‌دهند که یکی از مشکلات اساسی در سیاست‌گذاری حوزه جوانان، پیچیدگی و پراکندگی نهادی است که مانع از ارائه خدمات مؤثر می‌شود. آنان توضیح می‌دهند که اجرای موفق سیاست‌های حوزه جوانان نیازمند هماهنگی افقی و عمودی میان نهادهای مختلف و حرکت به سمت نوعی «حکمرانی یکپارچه» است (Verhoest et al., 2014).

توسعه چرخه تولید و توزیع محتوا و محصولات رسانه‌ای هویت‌ساز

رسانه‌ها امروز یکی از مؤثرترین بسترها در شکل‌گیری هویت نوجوانان هستند و غلبه محتوای وارداتی می‌تواند موجب تضعیف ارزش‌ها و تشدید بحران هویتی شود. این راهبرد بر آن است که با تولید روایت‌های بومی، اصیل و امیدآفرین، زمینه تقویت هویت ایرانی-اسلامی در نسل نوجوان را فراهم کند. یکی از راه‌حل‌های اصلی، تولید محتوای عمیق و هنرمندانه در فضای مجازی است. نوجوان جستجوگر است؛ اگر ما محتوای قابل اتکا تولید نکنیم، او به منابع دیگر رجوع می‌کند. بنابراین ما باید در این نبرد جهانی داده‌ها، وارد میدان تولید محتوا شویم (p3، ۲۰۲۴). این راهبرد نه تنها بر تولید محتواهای متنوع در قالب فیلم، انیمیشن، بازی‌های رایانه‌ای و پادکست تأکید دارد، بلکه بر سامان‌دهی زنجیره کامل از ایده‌پردازی تا توزیع و مصرف نیز توجه می‌کند. حمایت از تولیدکنندگان بومی، ایجاد جشنواره‌های رسانه‌ای، ترویج پلتفرم‌های داخلی و بهره‌گیری از فناوری‌های نو برای جذابیت بیشتر، از اقدامات کلیدی در این مسیر است. هرچند چالش‌هایی همچون نیاز به سرمایه‌گذاری مستمر و رقابت با محصولات پرجاذبه خارجی وجود دارد، اما دستاورد اصلی آن ایجاد جایگزین‌های سالم، تقویت انگیزه و کاهش آسیب‌های فرهنگی در میان نوجوانان خواهد بود. پژوهشی به بررسی تأثیر دیجیتالی شدن بر هویت فرهنگی پرداخته و نقش رسانه‌های دیجیتال مانند فیلم، موسیقی و بازی را در شکل‌دهی و حفظ هویت فرهنگی برجسته می‌کند. با تحلیل تعامل فرهنگ و فناوری دیجیتال، تحقیق به چالش‌ها و فرصت‌های حفظ و تقویت هویت فرهنگی در عصر دیجیتال می‌پردازد. این پژوهش می‌تواند در راستای تولید محتوا و محصولات رسانه‌ای هویت‌ساز، با تمرکز بر آموزش، داستان‌گویی و تعاملات بین‌فرهنگی در پلتفرم‌های دیجیتال، مورد استفاده قرار گیرد (Riski et al., 2024).

روایت هویت در مدار تربیت؛ ارتقاء سواد هویت‌یابی، برجسته‌سازی غیریت، رویاسازی و ترویج آرمان پیشرفت

نوجوانان برای عبور موفق از مرحله هویت‌یابی، نیازمند روایتی روشن، الهام‌بخش و آینده‌ساز هستند. در مواجهه با جنگ هویت‌ها، تربیت نوجوان باید با تمرکز بر «سواد هویتی» آغاز شود. این مفهوم، ناظر به توانایی نوجوان در شناخت خود، تحلیل محیط و درک جایگاه وجودی خویش در جهان است (p4, ۲۰۲۴). این راهبرد بر آن است که با ارتقاء سواد هویت‌یابی، توانایی نوجوانان در شناخت خود، تشخیص غیریت و انتخاب مسیر هویتی تقویت شود. این راهبرد همچنین به بازآفرینی آرمان‌ها و رؤیاهای پیشرفت اسلامی-ایرانی می‌پردازد تا نوجوانان بتوانند در پرتو گفتمانی بومی و اصیل، آرزوها و ایده‌های فردی و جمعی خود را بسازند. اقداماتی همچون برگزاری کارگاه‌های هویت‌یابی، تولید محتوای آموزشی و داستانی متناسب با نسل جدید، طراحی بازی‌ها و محصولات آینده‌نگر، و راه‌اندازی رویدادهای ایده‌پردازی جمعی، از بسترهای تحقق این راهبرد به شمار می‌آیند. چنین رویکردی علاوه بر ایجاد امید و انگیزه، حس تعلق به پروژه ملی پیشرفت را تقویت کرده و بدیل معناداری در برابر روایت‌های هویت‌زدا و غرب‌محور ارائه می‌دهد. هرچند چالش‌هایی مانند خطر شعارگرایی یا دشواری در ترجمه مفاهیم انتزاعی به محتوای جذاب وجود دارد، اما دستاورد آن، تربیت نسلی آگاه، هدفمند و آرمان‌جو خواهد بود. پژوهش‌ها نیز بر اهمیت این مرحله تأکید دارند: «برای ساخت هویت بهتر، نوجوانان باید در ارتباطی گرم و باز مشارکت داده شوند؛ گفت‌وگوهایی که تفکر سطح بالا را در خانه و مدرسه ترویج می‌کند، آغاز گردد؛ فرصت‌هایی برای گفتگو با بزرگسالان و همسالان فراهم شود؛ نوجوان همان‌گونه که هست پذیرفته شود؛ بیان خود تشویق شود؛ و دیدگاه او در نظر گرفته شود» (Upreti, 2017, p. 54).

هویت‌سازی در میدان تجربه

نسل امروز بیش از هر چیز از طریق تجربه‌های زیسته و ملموس با هویت خود پیوند می‌خورد. بحران اعتقادی نوجوان با کتاب درسی و مباحث صرفاً نظری حل نمی‌شود. نسل جدید در فضای تجربه‌محور رشد می‌کند و نیاز به زیست مؤمنانه‌ی واقعی دارد. برگزاری اردوها، سفرهای تربیتی، همراهی با افراد مؤثر و فضای عملی دین‌داری، بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری باورهای دینی نوجوان دارد (p5, ۲۰۲۵). این راهبرد بر این نکته تأکید دارد که صرف آموزش نظری و انتقال مفاهیم انتزاعی، برای حل بحران‌های هویتی نوجوانان کافی نیست؛ بلکه آنان نیازمند حضور در میدان‌های واقعی و پرهیجان هستند که امکان تعامل، مشارکت و زیست جمعی را فراهم کنند. برگزاری اردوهای تربیتی و جهادی، جشنواره‌های فرهنگی و هنری، کارگاه‌های کشف خود و فعالیت‌های گروهی، می‌تواند جایگزین میدان‌های مصرفی و منفعل فضای مجازی شود و تجربه‌ای سالم، عمیق و جذاب از زندگی اجتماعی و دینی در اختیار نوجوانان بگذارد. این میدان‌ها فرصتی فراهم می‌سازند تا نوجوان ضمن تخلیه سالم انرژی، مهارت‌های اجتماعی و رهبری بیاموزد و احساس اثرگذاری و تعلق پیدا کند. هرچند اجرای چنین برنامه‌هایی نیازمند منابع و برنامه‌ریزی دقیق است، اما نتیجه آن شکل‌گیری هویتی پایدار، درونی‌شده و امیدبخش در نوجوانان خواهد بود. در پژوهشی به طراحی مکان‌هایی تمرکز شده است که نیازها و ترجیحات نوجوانان را برآورده کرده و رشد و تعالی آن‌ها را تقویت می‌کند. هدف طراحی این فضاها، افزایش تفکر، تعامل اجتماعی و فعالیت‌های چالشی شامل ریسک‌پذیری است. همچنین به مشکلات توسعه‌ای نوجوانان پرداخته و اهمیت ایجاد مکان‌های جذاب برای افزایش ارتباط با محیط، تقویت تعاملات اجتماعی و بهبود مهارت‌های حل مسئله از طریق فعالیت‌های ریسک‌پذیر را برجسته می‌سازد (Wing von Bredow, 2006).

هویت‌پروری دینی در زیست‌جهان نوجوان

هویت دینی یکی از ستون‌های اصلی شخصیت نوجوان ایرانی است که برای تثبیت و تعمیق آن، نیازمند تجربه‌های اصیل و ملموس معنوی می‌باشد. نقطه شروع تربیت دینی نوجوان، فطرت اوست؛ نه دانسته‌های بیرونی یا آموزش‌های انتزاعی. نوجوان

امروز با هیچ چیز به اندازه چیزی که «با خودش جور دربیاید» همراه نمی‌شود، و این همان فطرت است (p6، ۲۰۲۵). این راهبرد بر بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای مذهبی همچون مسجد، هیئت و دارالقرآن تأکید دارد و این مکان‌ها را به کانون‌های تربیت هویتی و معنوی نوجوانان بدل می‌سازد. اجرای برنامه‌های ویژه متناسب با زبان و نیاز نسل جدید، به‌روزرسانی امکانات و تربیت مربیان متخصص، از مهم‌ترین اقدامات این مسیر است. علاوه بر آن، توسعه تجربه‌های معنوی همچون اردوهای زیارتی، نشست‌های معنوی و به‌کارگیری هنرهای دینی می‌تواند پیوند عاطفی و درونی نوجوانان با ایمان را تقویت کند. ارتباط نزدیک و پایدار روحانیون هویت‌یافته با نوجوانان نیز حلقه مکمل این فرایند است که زمینه انتقال ارزش‌های دینی و ایجاد رابطه‌ای صمیمی و راهنماگونه را فراهم می‌آورد. این راهبرد ضمن تقویت پایبندی دینی و افزایش تاب‌آوری روانی نوجوانان، آنان را به کنشگرانی متعهد در زیست معنوی و اجتماعی بدل می‌سازد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که دین و معنویت نقش مهمی در شکل‌دهی ارزش‌ها و کمک به نوجوانان در معنا دادن به تجربیات روزمره دارند، که این امر بر نتایج رفتاری، آموزشی و روان‌شناختی آن‌ها تأثیر می‌گذارد (Cleveland & Martin, 2024). همچنین، مشخص شده است که سطح دینداری در سال‌های نوجوانی به طور متوسط کاهش می‌یابد (Donahue & Benson, 1995).

هویت‌سازی از رهگذر کنشگری فرهنگی و اجتماعی نوجوان

یکی از راه‌های مؤثر برای تقویت هویت نوجوانان، فراهم کردن بسترهای کنشگری فرهنگی و اجتماعی است. این راهبرد بر این اصل استوار است که نوجوانان تنها دریافت‌کننده هویت نیستند، بلکه باید در مقام عاملان فعال، در شکل‌دهی به تجربه‌های اجتماعی و فرهنگی مشارکت داشته باشند. یکی از خطاهای راهبردی در مواجهه با مسئله هویت نوجوان، واگذاری کامل کنشگری تربیتی به فضای دیجیتال است. این تصور که می‌توان همه فرآیندهای هویت‌سازی را در بستر فضای مجازی انجام داد، نادرست و زیان‌بار است. احیای فضاهای آنالوگ و حضوری، پیش‌نیاز تربیت هویتی پایدار است (p3، ۲۰۲۴). حمایت از تشکلهای دانش‌آموزی و دانشجویی، آموزش مهارت‌های رهبری و سازماندهی، و ایجاد فضاهای امن برای تجربه جمعی در سطح محله‌ها، از مهم‌ترین اقدامات این راهبرد است. تأکید بر «انسان‌محله‌ها» به معنای بازآفرینی هویت اجتماعی نوجوانان در بستر زیست محلی، ایجاد حس تعلق و مسئولیت، و پیوند پایدار با نهادهای فرهنگی، مذهبی و اجتماعی است. چنین رویکردی ضمن پرورش مهارت‌های اجتماعی و تقویت حس مسئولیت‌پذیری، نوجوانان را در برابر هجمه‌های فرهنگی مقاوم می‌سازد. هرچند چالش‌هایی چون محدودیت منابع و خطر تنش‌های اجتماعی محتمل است، اما دستاورد اصلی آن، تربیت نسلی فعال، مقاوم و متعهد به هویت جمعی خواهد بود. پژوهشی بر روی نوجوانان ایتالیایی و مهاجر نشان داده که وجود هویت‌های چندگانه (ملی، دینی، قومی) زمانی که با شبکه‌های اجتماعی و ارتباطی قوی‌تر پیوند بخورد، به شکل‌گیری کنشگری اجتماعی سازنده و مشارکت مدنی مثبت می‌انجامد. یافته‌های این تحقیق بیان می‌کند که ارتباطات اجتماعی چندسطحی، نقش واسطی میان هویت‌های متکثر نوجوانان و روحیه کنشگری آنان ایفا می‌کند و در نهایت منجر به مشارکت فعال آنان در تغییرات اجتماعی می‌شود (Bartolo et al., 2014). همان‌گونه که در این پژوهش نیز تأکید شده، ایجاد بسترهای محلی برای مشارکت نوجوانان (انسان‌محله‌ها)، تقویت حس تعلق و ارتباطات اجتماعی، و آموزش مسئولیت‌پذیری فرهنگی می‌تواند ظرفیت‌های چندگانه هویتی نسل جدید را به سرمایه‌ای برای مشارکت مثبت و سازنده بدل کند.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش پس از پالایش کارشناسانه ۲۴ راهبرد استخراج شده، بر هفت راهبرد کلیدی متمرکز شده است که می‌تواند مبنای طراحی سیاست‌ها و اقدامات عملی در حوزه هویت نوجوانان باشد. این راهبردها به‌مثابه حلقه‌های مکمل، تصویری شبکه‌ای از مواجهه با بحران هویت نوجوانان در زیست دوفضایی ترسیم می‌کنند. نخست، والدگری آینده‌ساز در سپهر دیجیتال است که

به جای کنترل صرف، بر توانمندسازی والدین در گفت‌وگو، هم‌زیستی و هدایت نوجوان در فضای مجازی تأکید دارد. دوم، بازطراحی حکمرانی هویت نوجوان قرار دارد که با هدف رفع گسست‌های نهادی و تدوین روایت واحد، سیاست‌گذاری یکپارچه و چندسطحی را دنبال می‌کند. سوم، توسعه چرخه تولید تا توزیع محتوای رسانه‌ای هویت‌ساز با خلق محصولات فرهنگی جذاب و امیدآفرین، زمینه تقویت بدیل‌های بومی و رقابتی در برابر جریان‌های رسانه‌ای جهانی را فراهم می‌سازد. چهارم، هویت‌سازی از رهگذر کنشگری فرهنگی و اجتماعی نوجوان است که بر مشارکت‌پذیری، مسئولیت‌پذیری و تجربه زیست اجتماعی در محله‌ها و تشکلهای تکیه دارد. پنجم، هویت‌پروری دینی در زیست‌جهان نوجوان بر بازتعریف مسجد، هیئت و نهاد دین به عنوان فضاهای تجربه معنوی زنده و جذاب برای نسل جدید تأکید می‌ورزد. ششم، هویت‌سازی در میدان تجربه با اردوها، کارگاه‌ها و فعالیت‌های میدانی، فرصت کشف خود، تعامل تربیتی و تجربه واقعی زیستن را فراهم می‌آورد. نهایتاً، روایت هویت در مدار تربیت است که از طریق ارتقای سواد هویت‌یابی، برجسته‌سازی غیریت و آینده‌پردازی، نوجوانان را در مسیر رویا و آرمان پیشرفت یاری می‌دهد. این مجموعه راهبردها، اگر در چارچوب یک زیست‌بوم فرهنگی و با همکاری شبکه‌ای نهادهای حاکمیتی، خصوصی و مردمی پیاده‌سازی شود، می‌تواند ظرفیت‌های فضای مجازی را به فرصت هویت‌سازی تبدیل کند و مسیر بازسازی اعتماد، تعلق و امید در نسل نوجوان را هموار سازد.

تعارض منافع

متن حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع است.

References

- Ahmadi-Ara, Majid. (2021). The impact of cyberspace on the element of identity (A study on the impact of cyberspace on the identity of upper secondary school students in Kermanshah). Master's thesis, Faculty of Social and Educational Sciences, Razi University [In Persian].
- Ameli, Seyed Saeed Reza. (2024). Lecture at the National Conference on the Philosophy of Culture. Qom: Research Institute for Culture and Islamic Thought (Accessed December 28, 2024) [In Persian].
- Askari, Eshrat. (2019). Pathology of cyberspace in the education of children and adolescents. Paper presented at the 3rd National Conference on Psychology, Education, and Lifestyle [In Persian].
- Bartolo, M. G., Serividio, R., Musso, P., Palermi, A. L., Iannello, N. M., Perucchini, P., & Costabile, A. (2014). Multiple identities, social connection and social activism: An explicative model in migrant and Italian adolescents. <https://doi.org/10.3880/rip2020-001003>
- Baumeister, R. F. (1997). Identity, Self-Concept, and Self-Esteem: The Self Lost and Found. In R. Hogan, J. Johnson, & S. Briggs (Eds.), *Handbook of Personality Psychology* (pp. 681-710). Academic Press.
- Cleveland, Tiera, & Martin, Pamela P. (2024). Spirituality and Religion and Youth Development. <https://doi.org/10.1016/b978-0-323-96023-6.00139-1>
- Donahue, Michael J., & Benson, Peter L. (1995). Religion and the Well-Being of Adolescents. *Journal of Social Issues*, 51(2), 145-160. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1995.tb01328.x>
- Donath, Judith, S. (1998). Identity and deception in the virtual community. MIT Media Lab. Prepared for: Kollock, P. and Smith M. (eds). *Communities in Cyberspace*. London: Routledge.
- Ehyaii, Pouyan. (2015). *Cyberspace and identity transformations in Iran*. Tehran: Darolfonoun, in cooperation with Parsineh Publishing [In Persian].
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W.W. Norton & Company.
- Erikson, Erik. (2017). *Foundations of psychology*. Translated by Soheila Khaverdian & Saeid Hassanzadeh. Tehran: Pendar Taban [In Persian].
- Esmaili, Masoumeh; Radfar, Majid; & Baseri, Ali. (2023, January). The role of social networks in the formation of young people's cultural identity. *Communication and Media*, 5(4 [18]), 29-62 [In Persian].
- Feyrhi, Davoud. (2007). The relativity of identities and sub-identities. In Aliakhani, Ali Akbar (Ed.), *Theoretical foundations of identity and identity crisis*. Tehran: Academic Jihad Publications Organization [In Persian].
- Ghanbari Alang, Mohsen. (2019, June). Faith-based peacebuilding in cyberspace. *Zendegi-ye Pak (Pure Life)*, 6(17), 85-99 [In Persian].
- Gholi-Beikian, Behjat. (2013). The impact of cyberspace on the social identity of youth with emphasis on ethnic identity. Master's thesis, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Tehran East (Ghiamsdast) Branch [In Persian].
- Jacqueline Nesi, Eva H. Telzer & Mitchell J. Prinstein. (2022). *HANDBOOK OF Adolescent Digital Media Use Mental Health*. Published online by Cambridge University Press.
- Giddens, Anthony. (1999). *Modernity and self-identity: Society and personal identity in the late modern age*. Translated by Naser Movaqqian. Tehran: Ney Publishing [In Persian].
- Jenkins, Richard. (2002). *Social identity*. Translated by Touraj Yarahmadi. Tehran: Shirazeh Publishing [In Persian].
- Kathryn, Wing, von, Bredow. (2006). *Gathering Spaces: Designing Places for Adolescents*.
- Khanifar, —. (2017). *Principles and foundations of qualitative research methods: A new and applied approach*. Tehran: Negah-e Danesh Publications [In Persian].

21. Marcia, J. E. (1993). The status of the statuses: Research review. In J. Marcia, A. Waterman, & S. Archer (Eds.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (pp. 22-41). Springer.
22. Marcia, James. (2007). Ego Identity and Personality Disorders. *Journal of personality disorders*, 20. 577-96. 10. 1521/pedi. 2006. 20. 6. 577.
23. McAdams, D. P. (2013). *The redemptive self: Stories Americans live by*. Oxford University Press.
24. Najafi Elmi, Mahmoud. (2011, Autumn). Information technology, adolescents, and the identity crisis. *Rahavard-e Noor*, 9(32 [49]), 12-32 [In Persian].
25. Natalia, González, Fernández., Antonia, Ramírez, García., Irina, Salcines, Talledo. (2018). Competencia mediática y necesidades de alfabetización audiovisual de docentes y familias españolas. *Educacion Xx1*, 21(2):301-321. doi: 10.5944/EDUCXX1.16384
26. Pieterse, Nederveen, J. (2009). *Globalization and Culture: Global Mélange*. United States: Rowman & Littlefield.
27. Rahmani Meymand, Mojtaba; & Ghazaii Gargari, Roghayeh. (2023, Winter). Identity changes among students: Examining the effects of cyberspace and the Internet. *Roshd-e Amoozesh-e Oloum-e Ejtemaei*, 25(3 [90]), 13-15 [In Persian].
28. Riski, Dwi, Putri., Eko, Purwanto., Nazla, Keyla., Rapih, Nur, Kharismatika., Kholifia, Ainun, Muthmainah. (2024). *Identitas Budaya dalam Era Digital*. *El-Mujtama*, 4(4):2000-2011. doi: 10.47467/elmujtama.v4i4.3380
29. Tajfel, H. (1972). *The context of social psychology: A critical assessment*, Oxford, England: Academic Press.
30. Taylor, C. (1992). The politics of recognition. In A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism and "the politics of recognition"*. Princeton University Press.
31. Thompson, Mel. (2014). *Me*. Translated by Sona Anzabi-Nejad (4th ed.). Tehran: Goman Publishing [In Persian].
32. Torabi, Parisa; Abdollahi, Zahra; Minaei, Mina; Sadeghi Ghotb-Abadi, Farzaneh; Zarei, Maryam; Faleh, —; & Nobakht Haghighi, Farid. (2021, Autumn). Nutrition education package within the Health Transformation Plan in the healthcare system for physicians working in comprehensive health service centers. *Andisheh Mandegar* [In Persian].
33. Upreti, R. (2017). Identity Construction: An Important Issue Among Adolescents. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 22(06), 54-57. <https://doi.org/10.9790/0837-2206105457>
34. Verhoest, K., Voets, J., & Molenveld, A. (2014). *Coordinating Integrated Youth Care across Sectors* (pp. 129-140). Palgrave Macmillan; London. https://doi.org/10.1057/9781137359636_11
35. Vytalov, S., Petrova, I., Goncharova, O., Herchanivska, P., & Kravchenko, A. (2024). Digital culture in the virtual space. *Multidisciplinary Reviews*, 7, 2024spe033. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe033>.
36. WHO. (2023). *Global Accelerated Action for the Health of Adolescents (AA-HA!)* - Second edition: Guidance to support country implementation. Retrieved from <https://www.who.int/publications/i/item/9789240081765>.